

Κεφ. Β'. Ἀγάπη ἔ μῖσος ἡμῶν αὐτ. 97

εἰς τὸν ἡθικόν. Κάθε ἄνθρωπος ἀνθίσταται εἰς τὸν κόπον, καθὼς κάθε φυσικὸν σῶμα εἰς τὴν κίνησιν· εἰς εἷνα εἶναι ἀναγκαῖος εἷνας ὠθισμὸς, εἰς ἄλλον εἶναι ἀναγκαῖον εἷνας πάθος, διὰ νὰ τὸν ἐξυπνίσῃ καὶ νὰ τὸν δὴγάλῃ ἀπὸ τῆς ἀργίας. Ἡ παρουσία εἷνος κακῆ, τὸ ὁποῖον τῆ κάμνει τῆς ὑπαρξίν ὀχληραὴν, ἢ θεὰ εἷνος ἀγαθῆ, τῆ ὁποῖα τῆς σέρησιν δὲν ἡμπορεῖ νὰ τῆς ὑποφέρῃ χωρὶς ταραχῆς τοῦ, εἷνας μῖσος ἐπομῶς ἐκείνου τῆ κακοῦ, τὸ ὁποῖον νὰ ὑπερνικῆ τῆς εἰς τῆς κόπης ἀνθίστασιν, μία ἀγάπη τῆς τοῦ ἀγαθῆ, ἢ ὁποῖα νὰ ὑπερβάλλῃ τῆς εἰς τῆς ἀργίας ἐπιρρέπειαν, αὐτὰ ἀπαιτῆνται ἀναγκαίως διὰ νὰ τὸν κινήσῃ εἰς τὸ νὰ ἐνεργῇ, διὰ τὴν χωρὶς τῆς ἡθελῆ ζῆ εἰς μίαν παντοτεινῆ ἀποραξίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἀγάπη ἔ Μῖσος ἡμῶν αὐτῶν.

Η ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶν εἶναι τὸ πρῶτον καὶ φυσικώτερον πάθος, ὅπῃ ἔχομεν. Ἀπὸ τὴν πρῶτην στιγμήν, ὅπῃ ἀρχίζομεν νὰ λαμβάνομεν συναίδησιν, εἰ καὶ ἐν συνείδησιν τῆς ὑπάρξεώς μας, ἀρχίζομεν ἐν ταύτῃ καὶ νὰ φιλοῦμεν, ὅπως εἰπεῖν, ἑαυτῆς. Ἐπειδὴ νὰ αἰσθάνεται τινὰς ὅτι ὑπάρχει, καὶ νὰ μὴ ἀγαπᾷ νὰ ὑπάρχῃ καλῶς, ἡθελον εἶναι δύο πράγματα ἀσυμβίβαστα, καὶ μάλιστα ποροδήλως ἀντιφατικά. Διὰ τὴν νὰ μὴν ἀγαπᾷ τις νὰ ὑπάρχῃ καλῶς, ὅ ἐστι νὰ μὴν ἔχῃ ἡδονὴν νὰ ἀπολαμβάνῃ μίαν ὑπαρξίν ἡδονικῶς, ἡθελον εἶναι τὸ ἴδιον ὡς αὐτὸ νὰ μὴν ἔχῃ ἡδονὴν ἐκείνη, τὸ ὁποῖον ἡδυνῆ.

Ἡ ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶν, κοντὰ ὅπῃ εἶναι τὸ φυσικώτερον πάθος, εἶναι προσέτι καὶ τὸ δικαιότερον· εἰ
Elem. di Fil. T. III. G

πει

πειδὴ εἰς ἡμᾶς δεῦν εἶναι ἄλλο οἰκειότερον ἀπὸ ἡμᾶς αὐτῆς. Ἐγὼ θέλω εἶπῃ καὶ περισσότερον ὅτι δηλαδὴ αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ ἀναγκαιότερον εἰς τὴν τάξιν τῆς φύσεως· ἐπειδὴ κανεὶς δεῦν ἤθελεν ἀναδεχθῆναι τὴν ἐπίπνον φροντίδα νὰ σωτηρήσῃ τὸ εἶναι τῆς, ἀλίπως δεῦν ἀγαπήσῃ ἑαυτὸν.

Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ἀγάπη ἡμῶν αὐτῆς ἢ ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἄτακτος, καὶ αἱ ὑπερβολαὶ, εἰς τὰς ὁποίας ἢ ἡμπορεῖ νὰ μᾶς φέρῃ, εἶναι προσηγμένως δύο· ἢ μία, τὸ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ συλλάβωμεν περὶ ἡμῶν αὐτῆς μίαν ὑπόληψιν μεγαλιτέραν ἀπὸ τὸ φρέπον· ἢ ἄλλη, τὸ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ φροντίζωμεν διὰ τὸ ἡμέτερον εὖ εἶναι μὲ ἀδικίαν καὶ ζημίαν τῆς ἄλλων.

Εἰς τὰς δύο αὐτὰς περιστάσεις ἡ ἀγάπη ἡμῶν αὐτῆς λαμβάνει περισσότερον τὸν τίτλον τῆς φιλαυτίας, καὶ ἐναντίον εἰς αὐτὴν ἀποτείνονται αἱ πικραὶ καὶ εὐλογοὶ κατηγορίαι, ὅπῃ ἀναγινώσκομεν εἰς τῆς Φιλοσόφου καὶ Ἡθικῆς ἐναντίον εἰς ἐκεῖνο, ὅπῃ αὐτοὶ συγκεχυμένως ὀνομάζον ποτὲ φιλαυτίαν, καὶ ποτὲ ἀγάπην ἡμῶν αὐτῆς.

Διὰ νὰ ἀφαιρέσωμεν ταύτῃ τὴν σύγχυσιν, πρέπει νὰ κάμωμεν μίαν διασολὴν μεταξὺ τῆς ἐνὸς καὶ τῆς ἄλλης, ὀνομάζοντες ἀγάπην ἡμῶν αὐτῆς ἐκείνῃ τὴν δικαίαν, εὐλογον, καὶ ἀπαραίτητον ἀγάπην, ὅπου ὀφείλει καθ' ἑαυτὴν νὰ ἔχῃ εἰς ἑαυτὸν· καὶ φιλαυτίαν, ἐκείνῃ τὴν ἀγάπην τὴν ἄτακτον, εἴτ' ἔν ἀλογον, ἢ ὅποια μᾶς κάμνει ἀλαζόνας εἰς ἑαυτῆς, καὶ ἀδίκης πρὸς τῆς ἄλλης. Ἐν τῆς παρόντι ὁμως περὶ τῆς πρώτου μῶν θέλομεν ὀμιλήσει ἐνταῦθα, ἀφίνοντες νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τῆς δευτέρας ἐν τοῖς ἐξῆς.

Ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶν.

Δύο πράγματα ἔχει σκοπὸν ἡ ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶν, τὴν συντήρησιν δηλαδὴ καὶ τὴν τελειότητα τῆς ἡμετέρας εἶναι. Εἰς τὸ πρῶτον εἶναι ἀναγκαῖον νὰ φροντίζωμεν ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἀπαιτῶνται εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς, καὶ νὰ ἀποφύγωμεν ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ μᾶς τὴν ἐπαπειλῶν. Εἰς τὸ δεύτερον εἶναι ἀναγκαῖον νὰ φροντίζωμεν ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἠμπορῶν νὰ βελτιώσωμεν τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὰ ἐναντία.

Ὡς πρὸς τὴν συντήρησιν λοιπὸν, ὅσον εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητα ἡ τροφή, ἄλλο τόσο ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἐπιζήμιος ἡ ποιότης καὶ ἡ ποσότης τῆς· κακῶς ἄρα ἀγαπᾷ ἑαυτὸν, ὁποῖος ὄντας δῆλος τῆς λαίμου καὶ τῆς κοιλίας, διὰ νὰ ἀπολαύσῃ μίαν ἡδονὴν προσωρινὴν, βραχυῦει τὴν ζωὴν του, ἢ τὴν καταστάνει ἀθλίαν, ἀποκτώντας πάθη καὶ ἀδυναμίας. Βλάπτει τὸ σῶμα ἡ ὑπερβολὴ τῆς κόπης, πλὴν καὶ ἡ συνεχὴς ἀργία καὶ ὀκνηρία δεῦν εἶναι ὀλιγώτερον ἐπιβλαβής· ἡ κίνησις λοιπὸν καὶ ἡ ἠρεμία, ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἀνάπαυσις πρέπει νὰ συγκερτῶνται κατὰ τὸ δέον. Ἡ ἀνεσις καὶ ἡ διάχυσις εἶναι ἀναγκαῖα ἐκ διαλειμμάτων καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὸ σῶμα, ἀλλ' ἡ κατάχρησις τῶν ὑπερβολικῶν ἢ ἀτάκτων ἡδονῶν, γίνεται πολλακίς αἰτία φεικῶδεστατῶν δεινῶν. Κανόνως λοιπὸν δεῦν εἶναι τόσο ἐχθρὸς εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ὅσον εἶναι εὖας ἀχαλίνωτος καὶ παράρρων φιλήδονος.

Καὶ αὕτη ἡ ἰδία ἐπιμέλεια τῆς υἰείας ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἀτακτος, ὁπόταν εἶναι ὑπερβολικὴ. Δύο ἄκρα ἐναντία παρατηρῶμεν ἐν τῷ εἶναι εἰς τὴν ἀνθρώπου, διὰ τὴν εἶναι τινές, οἱ ὁποῖοι καταφρονῶν κάθε κίνδυνον· βασανιζόμενοι ἀπὸ ἀδυναμίας, δεῦν τὴν μέλει τί-

ποτες, ἀπωθῆνται μὲ πεισμονὴν κάθε ἰατρικόν. Εἶναι ἄλλοι πάλιν, οἱ ὅποιοι εἰς ἐναντίας φοβουῦνται κάθε πράγμα· εἰς κάθε παραμικρὰ ἀδελφείαν νομίζονται ἀποθάνοντες, καὶ ζῆν μὲ μόνον τὰ ἰατρικά.

Ποῖοι ἀπὸ τῆς δύο εἶναι κατηγορητέοι, εἶναι δύσκολόν να διορθῆ. Ὡς τὸσον κίνεσθα ἄλλο δὲν ἔμπορεῖ να μᾶς φέρη εἰς τὰ δεινὰ τὸσον εὐκόλα, ὅσον τὸ να τὰ καταφρονῶμεν πολλά, καὶ τὸ να τὰ φοβόμεθα ὑπερβολικά. Καὶ μία σιδιρᾶ κράσις, καὶ μία ἠράκλειος ἀνδρεία ὑποκύπτειν τέλος παρῶν εἰς τὰς ὑπερβολικάς ἀταξίας. Ἀλλὰ καὶ τὸ να ζυγιάζη πάλιν τινὰς κάθε βουῶν, να μετᾶ κάθε ρόφημα, να ἀειδμῆ κάθε βῆμα, να ἔχη τὸ δάκτυλον κάθε σιγμῶ εἰς τὸν σφιγμὸν, να ἔχη πάντοτε τὸ θερμόμετρον εἰς τὸ πλάγι, καὶ αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸν ἀδιωατίζεν καὶ ἀφανίζεν κατὰ κράτος καὶ τὰς πλέον ἰχυράς καὶ ἄτυχεῖς κράσεις. Ἡ ἰατρικὴ εἶναι, ναί, πολλὰ μακρὰ ἀπὸ τὸ ἀλάφασον· ἡ Ἀνατομία ὅμως, ἡ Φυσιολογία, ἡ Χημικὴ, ἡ Βοτανικὴ, αἱ παρατηρήσεις, ἡ πείρα τὸσον ἡ ἰδία, ὅσον καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἔμπορῶν να δώσων πολλά μέσα εἰς εἷνα ἰατρικόν, δια να γνωεῖση καὶ να θεραπεύσῃ τὰ πάθη, τὰ ὅποια δὲν ἔμπορεῖ να τὰ εὖρη κατ' ἑαυτὸν εἷνας, ὅπῃ εἶναι ὑστερημικός ὅλων τῶν τῶν γνώσεων. Τὸ να καταφρονῶμεν λοιπὸν τελείως τὴν ἰατρικὴν εἶναι εἷνα σφάλμα· ἀλλὰ καὶ τὸ να κατατριβώμεθα πάλιν μὲ ἀδιάκοπα ἰατρικά, να κρατῶμεν πάντοτε τὸν ἰατρικὸν εἰς τὸ πλάγι, να μὴ τολμῶμεν μήτε να ἀναπνέσωμεν χωρὶς τὴν ἄδειαν τῶν ἰατρῶν, εἶναι ἄρα γε ἐπαινετώπερον; Ἐπίσης λοιπὸν κακῶς προνοεῖ περὶ ἑαυτῆ, ὅποιος πίπτει εἰς τὴν μίαν, ἢ εἰς τὴν ἄλλω τῶν τῶν ὑπερβολῶν· πλὴν ὁ δεύτερος εἶναι πλέον ἀξιοθρῶντος, ἐπειδὴ μὲ τὰς ἀνησυχίας τε ἀποκαθίσταται δια πάντα δυσυχής. Ταῦτα μὲν περὶ τῆς σωτηρίας.

Εἰς δὲ τῆς κινδύους τῆς ζωῆς δύο αἰσαύτως ὑπερβο-

Κεφ. Β'. Ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶν. 101

βολαὶ ἡμπορῶν νὰ εἶναι. Διὰ τὴν καὶ τέρας τινὲς μὲν τὰς καταφρονῶν ἀπορονοήτως, καὶ πολλάκις ἀφανίζονται εἰς αὐτὰς· ἄλλοι δὲ τὰς φοβῶνται καὶ ὅπως ἔκ ἐστι φόβος, ἢ ὅποτα περικυκλωθῶν ἀπὸ αὐτὰς, πτοῦνται τόσον, ὅπου καὶ δυνάμενοι ἔτι, δεῖν ἡμπορῶν νὰ εὐγαν ἀπὸ αὐτὰς. Ὁ φρόνιμος ὅμως τὴνναντίον, ἰξούρει νὰ τὰς παλαυδύσῃ ἀπὸ τὰ νὰ ἐκτεθῆ εἰς αὐτὰς· καὶ, καταφρονῶντας τὰς φαντασιακὰς, δυσωπεῖται ἐμφρόνως τὰς πραγματικὰς. Ὅποτα ὅμως ἀποροδοκήτως περικυκλωθῆ ἀπὸ αὐτὰς, βαίνει ὅλας του τὰς δυνάμεις διὰ νὰ ἐλθῶθῶθῆ· τὸ τελευταῖον ὅπως χαίει, εἶναι ἢ ἐλπίς, τὴν ὅποιαν μάλιστα δεῖν τὴν χαίει ποτέ· καὶ καίεται, μὰ δεῖν παραδίδεται, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν· ἀλλὰ περὶ τέρας θέλομεν ὁμιλήσει εἰς ἄλλον τόπον.

Ἀντὶ δὲ τέρας θέλομεν παρατηρήσει ἐνταῦθα, ὅτι κοντὰ εἰς τὴν φρόνησιν, διὰ νὰ ἀποφύγη τις τὰς παρόντας καὶ ἐπικειμένους κινδύνους, καὶ τὴν ἀνδρείαν διὰ νὰ τὰς ὑπερνικήσῃ, πρέπει προσέτι νὰ ἰξούρη καὶ νὰ προσασφαλίζηται ἐναντίον εἰς τὰς ἀπωτάτω. Ἡ δὲ κινησιὰ, ἢ ἐπιδεξιότης, ἢ δὴρωσιὰ ἐλύξωσαν πολλάκις πολλὰς ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν, ἀπὸ πυρκαϊᾶς, ἀπὸ πλημμύρας, ἀπὸ κρημνῶν· ἢ ἐμπειρία εἰς τὸ πλοῦσιμον (κολύμβημα) ἐγλύτωσε μυρία ἀπὸ ναυάγια· ἢ ἄσκησις τῶν ὅπλων ἐδιάφρύντοσεν ἀπείρους ἀπὸ ἐχθρῶν ἐπερχομένων. Διὰ ταῦτῶν τὴν αἰτίαν τὰ τοιαῦτα γυμνάσια ἐσυγκροτήσαν παρὰ τοῖς Παλαιοῖς τὸ βσιωδέτερον μέρος τῆς ἀνάξοφῆς τῶν. Τῆτο ὅμως τὸ μέρος τῆς ἀνάξοφῆς παραμελεῖται εἰς τὰς καιροὺς μας. Οἱ Φιλόσοφοι παραπονῶνται περὶ τέρας, καὶ δικαίως ἴσως· τελάχισον ὅπως τὸ καλεῖ ἢ χρεία, ἢ θελεν εἶναι δὴχῆς ἀξιον νὰ ἀσκῆται ἐπιμελῶς ἢ Νεότης εἰς τὰ τοιαῦτα γυμνάσια· διὰ τὴν κοντὰ ὅπου προσασφαλίζονται ἐναντίον εἰς κινδύνους, ὅπως ἡμπορῶν κάθε σιγμὴν νὰ συμβῶν εἰς τὸν βίον, ἡμπορῶν προσέτι νὰ ἀναπτυχθῶν καὶ νὰ τελοποιηθῶν καὶ τὰ μέ-

λητων καλλίτερα· ποῦμα, τὸ ὁποῖον δεῖ πρέπει νὰ ὑποφέρῃ ἢ ὀρθὴ ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶ, διὰ τὰ ἀμελήται.

Ἐκεῖνο ὅμως, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ καταβάλωμεν τὴν πειραστότεραν καὶ μεγαλητέραν ἐπιμέλειάν μας, εἶναι ἡ τελειοποίησις τῆς ψυχῆς. Ἡ ὑπεροχὴ, ὅπῃ ἔχει ὁ ἀνθρώπος ἐπ' αὐτῶ εἰς τὴν ἀργὴν ὕλην, εἰς τὰ φυτὰ, καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῶα, σωίσταται εἰς τὴν δυνάμιν τῆς γινώσκειν, τῆς συλλογίζεσθαι, καὶ τῆς διαδιδάσκειν μετὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὀρθοῦ λόγου τὴν ἰδίαν καὶ διαγωγὴν· καὶ ἡ τελειοποιητικὴ δυνάμις, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Ῥουσσώ εἶναι ἐκείνη ἡ ἰδιότης, ὅπῃ ὑφόνει τὸν ἀνθρώπον ὑπεράνω τῶν λοιπῶν ζῴων, κυρίως ἄλλο δεῖ εἶναι, παρὰ ἡ δυνάμις ἐκείνη, ὅπῃ τῆ ἐδόθη ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ τῆς φύσεως νὰ τελειοποιῇ τὸ πνεῦμά της.

Ἐκεῖνο λοιπὸν, ὅπῃ τελειοποιεῖ τὴν ψυχὴν εἶναι προσηγμένως ἡ μάθησις καὶ ἡ ἀρετὴ. Μεταξὺ τῶν παιδευμένων καὶ τῶν ἀπαιδευτῶν ὁ Ἀριστοτέλης εἶθετε τὴν αὐτὴν διαφορὰν, ὅπῃ εἶναι μεταξὺ εἰς τὸν ζῶντα καὶ εἰς τὸν ἀποθνήσκον (1)· καὶ ὁ λόγος ἴσως εἶναι ὀλίγον ὑπερβολικὸς, δεῖ εἶναι ὅμως πάντῃ μεμακρυσμένος ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν· διὰ τὴν τὰ θαύματα τῆς φύσεως εἶναι ἄξια τὰ τὰ γνωεῖζα τινὰς, καὶ εἶναι αἰσχυρὴ μεγάλη εἰς εἶς, ὅπῃ ἔχει τὰ μέσα διὰ τὰ φθᾶση νὰ τὰ γνωεῖζα, ἀπὸ διὰ μίαν αξιοκατηγόρητον ἀμέλειαν θελήσῃ νὰ μόνῃ-εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀμαθουῦς ὄχλου, ὁ ὁποῖος ἀναγκάζεται νὰ θαυμάζῃ μὲ ἐκπληξιν χαμικρπὴ τὰ φαινόμενα, ὅπῃ τοῦ παρρησιαάζονται κάθε στιγμῶν, καὶ δεῖ ἰξέρει πόθεν προέρχονται.

Πε-

(1) „Ἐρωτηθεῖς τίτι διαφέρουσιν οἱ πεπαιδευμένοι τῶν ἀπαιδευτῶν; Ὁσφ, εἶπῃ, οἱ ζῶντες τῶν πεπαιδευτῶν. Ἀποφθ. Φιλ.

Περισσότερον ὅμως ἀπὸ τὰ ἑξωτερικὰ πράγματα ἐφείλει ὁ ἀνθρώπος νὰ γνωρίζῃ καλῶς τὸν ἑαυτόν τε, τὸτ' ἔστι νὰ ἀναπτύξῃ, καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν φύσιν τῆς δυνάμεών τε, τῆς ἐνεργειῶν τε, καὶ τῆς παθῶν τε· νὰ ἐξιχνιάσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐννοιῶν καὶ ἰδεῶν του· νὰ μάθῃ τὸν ἔσῳπον νὰ τὰς διακρίνῃ, καὶ νὰ τὰς συνάπτῃ καλῶς, νὰ γνωρίζῃ κατὰ βάθος τὰς πηγὰς τῆς σφαλμάτων καὶ τῆς προλήψεων, καὶ νὰ τὰ ἀποφύγῃ.

Ἐκεῖνο δὲ, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ καταβάλη τὴν περισσότεραν καὶ μεγαλητέραν σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν, εἶναι ἡ τέχνη τῆ καλῶς πολιτεύεσθαι, ἡ τέχνη τῆ ζῆν φρονίμως καὶ ἐναρέτως, ἡ τέχνη τῆ νικᾶν τὰ κακὰ, τὰ διαγινώσκειν καὶ ἐπιδιδάσκειν τὰ ἀληθινὰ ἀγαθὰ, ἡ τέχνη ἐνὶ λόγῳ τῆ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν δίδαιμονίαν, τὸ ἐσιωδέστερον καὶ σκοπιμώτατον.

Ταύτῳ τὴν τέχνῳ δεῖν πρέπει νὰ τὴν μάθῃ καθὼς τὰ ἐπίλοιπα πράγματα, παρακινῆμενος δηλονότι ἀπὸ μίαν ψιλὴν περιέργειαν, καὶ διὰ νὰ πλετιθῇ μὲ μίαν περισσότεραν γνῶσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν ἐφαρμόσῃ εἰς τὴν ἰδίαν τε διαγωγὴν, καὶ νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ αὐτῆς. Οἱ πρακτικοὶ Φιλόσοφοι εἶναι ὀλιγώτατοι, ἔλεγχον ὁ Φοντενέλλης, καὶ ἐκεῖνο ὅπῃ ἐνοῶσε μὲ τῆτο τὸ ὄνομα, τὸ ἔδειξε μὲ τὸ παράδειγμά τε· ἐπειδὴ ἔως εἰς τὰ ἑσχατὰ τῆς ἡλικίας του ἠμπόρεσε νὰ ζήσῃ μὲ μίαν ἡσυχίαν καὶ ἰλαρότητα τὸσον ἀναλλίατον, ὅπῃ ἐσάθη τὸ θαῦμα τῆ αἰωνόσ τε.

Πολλοὶ δὲ ἔξ ἐναντίας εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ λόγια ὀμιλοῦν θαυμασιώτατα περὶ τῆς ἀγαθῶν καὶ κακῶν, καὶ ἐξιχνιάζου μὲ θαυμασὴν ἐπιδεξιότητα τὰς πλέον ἀποκρύφους ὁδούς, ὅπῃ φέρου εἰς τὴν σοφίαν, εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ εἰς τὴν δίδαιμονίαν· εἰς τὰ πράγματα ὅμως ἀληθμονεῖν καὶ ἑαυτὸς καὶ τὰς ὑποθήκας των· καὶ δεῖν διαφέρειν τελείως ἀπὸ τῆς κοινῆς καὶ χυδαίας ἀνθρώπου· ἀλλὰ εἶναι, καθὼς ἐκεῖνοι, δεῖλοι τῆς παθῶν τε, εὐκολοὶ εἰς τὸ νὰ συγχίζονται, νὰ παράττωνται, καὶ νὰ καθίστανται δυσυχεῖς διὰ πρᾶγμα-

ματα πολλάκις ὑτιδανώτατα καὶ δὲ καταφρόνητα· τῆς ὁποίας ὁ Κλεάδης ἐσυμῆθιζε νὰ τῆς παρόμοιάζη μὲ τὴν λύραν, ἡ ὁποία ἠχεῖ (λαλεῖ) διὰ τῆς ἄλλους, καὶ ὄχι δι' ἑαυτῷ.

Ὁ ἀληθὴς Φιλόσοφος δὲ δὲ χαιρεῖται νὰ οὐρίζη μόνον τὰ πάθη, ἀλλὰ παχίζει νὰ τὰ νικᾷ, ἀσπιδάζει τὰ σφάλματα τῆς ἀνθρώπινης φαντασίας, ὄχι τόνον διὰ νὰ τὰ ἀπαειθμῆ, ὅσον διὰ νὰ ἰξούρη νὰ τὰ ἀποφύγη· ἐξετάζει τὰ χρέη του περισσότερο διὰ τὰ ἐκπληροῖ, παρά διὰ νὰ τὰ κηρύττη εἰς ἄλλους. Ἡ πρώτη του φροντίς εἶναι νὰ εἰσέρχεται εἰς ἑαυτὸν, καὶ νὰ ἀνακαλύπτῃ μὲ ὄμμα ἐρδυνητικὸν (περιέργον) καὶ εἰλικρινές τὰς κλίσεις τε, τὰς ἐσωτερικάς τε κινήσεις, καὶ ἀκολουθῶντας ἐκείνας, ὅπως τὸν φέρνῃ εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀρετῷ, νὰ ἀσπείρη ἐν δέοντι μὲ σαθερότητα τὰς ἐναντίας. Καὶ μὴ δεισκάωτας αὐτάρκη μόνῳ τῷ περὶ ἑαυτὸν ἀσπιδῷ καὶ θεωρίᾳ, σρέφει τῷ σκέψιν τε εἰς τὰ ἔξω· καὶ ἀπειρίσας τὸ βλέμμα παρῶτον ἐπαύω εἰς τῆς περὶ αὐτὸν ἀνθρώπους, τὸ μεταφέρει ἔπειτα ἀπενεὲς ἐπαύω εἰς τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἀπώτατω, καὶ τὸ ὠθεῖ εἰς τὸ χάος τῆς πλέον σκοτεινῆς ἀρχαιότητος. Ἐκ τῶν τῶν θεωριῶν συναθροίζει ἡ ψυχὴ του μυρίαις θησαυροῦς τῆς ἀληθῆς σοφίας, τῆς ὁποίας ἔπειτα ἠμπορεῖ νὰ τῆς μεταχειρισθῆ ἐμφρόνως εἰς τῷ διοίκησιν τῆ ἑαυτῆς του. Ἡ ἱστορία τῶν σφαλμάτων τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν λαμπρῶν ἰχνῶν τῆς ἐπιδεξιότητος καὶ φρονήσεως, ὅπως ἀφῆσαν ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν· τὰ φεικτὰ παραδείγματα τῶν τιμωρηθεισῶν κακιῶν τε, καὶ τὰ παράμυθτικά ὑποδείγματα τῶν ἀντιβραβούθεισῶν ἀρετῶν τε, ἡ πότε μὲν λυπηρά, πότε δὲ χαροποιὰ πείρα τῶν μεταβολῶν τε, τῶν ἀμφώσεων τε, τῶν καταπτώσεων τε, εἶναι δι' αὐτὸν εἷς σχολεῖον ἀεξάντλητον. Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κοινὸν βίον αἰ πλέον ἀμελημέναι πράξεις, τὰ πλέον μικρὰ συμβεβηκότα, ἐξετάζωντάς τε μὲ ἐπιτηδειὸν ὄμμα, τῶ χορηγῶν πάντοτε νείας καὶ ὠφε-

ὠφελίμης διδασκαλίας. Ἀφ' ἧς διδαχῆς με τῆτον τὸν
 ἔσπον τὴν ματαιότητα τῆς ἀνθρωπίνων πραγμάτων,
 ἢ τὰ φύγει καὶ σέκει, ὡς ὁ Πυθαγόρας, θεωρὸς ἐκ
 περιωπῆς τῆς μάχης τῆς κοσμικῶν μεταβολῶν, καὶ
 ὄχι μέτοχος, ἢ καὶ αὐτὴν τύχη νὰ τὴν παρρησιασθῆν, τὰ
 θέτει, ὡς ὁ Σενέκας, εἰς μέρος, ὅθεν νὰ ἡμπορῆ
 νὰ τὰ πάρῃ πάλιν ἢ τύχη, ὅταν θελήσῃ, χωρὶς
 παρατήρησιν. (Τμήμ. Α'. Κεφ. Δ'. Ἀρθρ. Δ'. §. 3.)
 Πέπεισμένος ὅτι εἶναι σαφῆς εἰς τὸν ἀνθρώπον τὰ
 ἀληθινὰ καὶ πραγματικά κακά, καὶ τὰ περιωπότερα εἶ-
 ναι δοκῶντα καὶ φαντασιακά, ἐλθόντων ἀπὸ ταῦτα
 μὲ τὴν ὑπεροχὴν καὶ καταφρόνησιν, καὶ καθοπλίζεται
 ἐναντίον εἰς ἐκεῖνα μὲ μίαν ἀκαταμάχητον σταθερό-
 τητα, ἀπολαμβάνοντας ἔτι ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας τὸν
 καρπὸν ἐκεῖνον, ὅπῃ ἔλεγε ποτὲ ὁ Κράτης ὅτι ἀπέ-
 λαισαν, ὅ ἐστι νὰ ἡμπορῆ νὰ ζῆ χωρὶς ἀδημονίας καὶ
 μερίμνας. Πληροφορημένος τέλος πάντων μετὰ τῆς Ἀν-
 τιθύνης, ὅτι μόνη ἡ ἀρετὴ κατασάει τὸν ἀνθρώπον
 ἀληθῶς εὐγενῆ καὶ μέγαν, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρρήκτος
 πανοπλία, ὅπῃ ἀντέχει εἰς κάθε πληγὴν, καὶ δεῖ
 ἡμπορεῖ νὰ ἀφαιρεθῆ παράτινος, ὅτι αὐτὴ μόνη προ-
 ξενεῖ τὴν παρὰ τῆς ἀνθρώπων ἀληθινὴν τιμὴν, ἀ-
 γάπην, καὶ εὐγνωμοσύνην, ὅτι δι' αὐτῆς μόνης ἀπο-
 κτώνται οἱ εὐκλεινεῖς ὑπερασπισαί, οἱ ἀληθινοὶ φί-
 λοι· ὅτι αὐτὴ μόνη δείχνει τὴν ἀληθινὴν ὁδὸν τὴν
 φέρουσαν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, σρέφει εἰς αὐτὴν τὴν
 ἀσπιδίαν, αὐτὴν βάνει κανόνα καὶ διαδιδύκειαν ὅ-
 λων τῶν πράξεων καὶ διανοημάτων· ἀδράχνει μὲν χα-
 ρᾶς κάθε ἀφορμῇ, ὅπῃ τὴν παρίσταται, διὰ νὰ τὴν
 ἐργάζηται, καὶ διὰ τῆς εἰς αὐτὴν ἀσκήσεως γινόμενος
 ἀξιαγάπητος καὶ αἰδέσιμος εἰς τὴν ἀνθρώπων, ἀποκα-
 θίσταται εἰς ἑαυτὸν εὐθυμος καὶ εὐδαίμων, καὶ καθο-
 δηγεῖ καὶ τὴν ἄλλαν μὲ τὸ παράδειγμα τὴν πῶς πρέπει
 νὰ ἀγαπᾷ ἑαυτὴν.

Μῖσος ἡμῶν αὐτῶν.

Ὅσον ἀναγκαία καὶ φυσική εἶναι ἡ ἡμῶν αὐτῶν ἀγάπη, τόσον ἀδυνάτον καὶ παρά φύσιν εἶναι εἶνα εἰς ἀληθινὸν μῖσος ἡμῶν αὐτῶν. Καταχρηστικῶς ἄρα ὁ ἄνθρωπος λέγεται εἶναι, ὅτι μισεῖ ἑαυτόν. Συμβαίνει δὲ τῆτο·

Πρῶτον ὅταν ὁ ἄνθρωπος αὐτηργῆ φανερά τὸ κακόν τε καὶ τὴν ἀπάθειάν τε· διὰ τὴν τότε μισεῖ μὲν ἑαυτόν ὅσον διὰ τὸν ἀφανισμόν τε, καὶ τὴν δυσυχίαν τε· ἀλλὰ τὸ μῖσος τῆτο δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ μία ἀγάπη ἀσχεπτος καὶ ἄτακτος, διὸ μὴ ἀφίεται νὰ σύρηται ἀπὸ εἰς ἀγαθὸν παρὸν ἢ μικρὸν ἢ ψυδές, καταφρονῶντας, ἢ ἀγνοῶντας τὸ ἀληθινὸν καὶ μέγα κακόν, ὅπῃ φεροῦνται μετὰ ταῦτα ἐκ τῆτος. Β'. Συμβαίνει εἰςίτε νὰ μισῆται παρ' ἡμῶν τὴν τῶν ἡμετέρων· καθὼς μισεῖ, φέρ' εἰπεῖν, ὁ αὐλητῆς τὴν νάρκω τῶν δακτύλων τε, τὰ ὅποια δὲν ὑπακύν ἐτοίμως εἰς τὴν θέλησίν τε· μισεῖ ὁ φιλόλογος τὴν ἀμνημοσύνην τε, ἢ τὴν ἀπροσεξίαν τε, ὅπῃ δὲν τὸν ἐπιξέπην νὰ ἀπολαύσῃ ἀπὸ τὴν σπαδῆν τε τὸν καρπὸν, ὅπῃ ἐπιθυμῆσε· μισεῖ ὁ πολιτικὸς τὴν ἀπειρίαν ἢ ἀφροσύνην τε, ὅπῃ κάμνεν νὰ τῆ φύγην αἰ πλέον ἐπιτηδειότεραι περιστάσεις, καὶ τὸν φέρην εἰς ἀπροσδοκῆτες περιπετείας· πλὴν τὸ μῖσος τῆτο δὲν εἶναι ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ τῶν κακῶν, ὅπῃ βλέπομεν εἰς ἑαυτούς, τὰ ὅποια τὰ βδελυτόμεθα μάλισα διὰ τῆτο, ἐπειδὴ θέλομεν νὰ εἶμεθα ἀπηλλαγμένοι τῶν, καὶ θέλομεν νὰ εἶμεθα ἀπηλλαγμένοι, ἐπειδὴ ἀγαπῶμεν ἑαυτῆς.

Γ'. Εἶναι τέλος πάντων εἰς ἄλλο μῖσος ἡμῶν αὐτῶν, μῖσος ἐνάρετον, μῖσος προσεταγμένον ἡμῖν οὐχ ἥττον ἀπὸ τὴν Φιλοσοφίας, ἢ τὴν ἱερὰν Θρησκείαν, τὸ ὅποϊον σωίσαται εἰς τὸ νὰ ἀνδισάμεθα γενναίως εἰς

εἰς τὰς ὀρέξεις μας, ὅταν ἀντιβαίνομεν εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον. Ἀλλὰ καὶ τὸ μῖσος κυρίως ἄλλο δὲ εἶναι, παρά ἢ ἀμεσὸς ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶν, δι' ἧς τὸ κρεῖττον τῶν ἐν ἡμῖν κυριόθει τὸ χεῖρον, καὶ μᾶς παραμυθεύει τὰ ἀληθινὰ ἀγαθὰ, ἀφέλκωντάς μας ἀπὸ τῆς πλάνης καὶ ἀπατηλῆς τέρψιν τῶν ψευδῶν.

Εἰς τὴν πρώτην περὶ αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος, μετὰ τὸ νὰ θέλῃ νὰ εἶναι πολλὰ φίλος ἑαυτοῦ, γίνεται τῶν ἄλλων ἀσπονδὸς ἐχθρὸς ἑαυτοῦ. Εἰς δὲ τῆς τελευταίας, ὄντας κατὰ τὸ φαινόμενον ἐχθρὸς ἀσπονδὸς ἑαυτοῦ, εἶναι τῶν ἄλλων ὁ ἀληθὲς φίλος καὶ φρονιμώτατος φίλος. Τὸ μῖσος ἡμῶν αὐτῶν, ὅπως ἔχομεν εἰς τὴν δευτέραν περὶ αὐτοῦ, εἶναι ὠφέλιμον καὶ ἀξιόπαινον, ἐν ὅσῳ μᾶς ἐρεθίζει νὰ διορθώσωμεν τὰ ἰάσιμα ἐλαττώματά μας· ὅποτε ὅμως μᾶς κατανατᾷ εἰς τὸ νὰ ἀδημονώμεν διὰ ἐκεῖνα, ὅπως δὲν ἐπιδέχονται θεραπείαν, γίνεται ἄλογον καὶ ἀνόητον· τὰ ἀδιύατα εἰς τὸν φρόνιμον ἄνθρωπον δὲν γίνονται ποτὲ ὑποκείμενον μήτε ἀγάπης, μήτε μίσους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ὑπερηφασία, Ταπείνωσις, Εὐτέλεια.

Μία κάποια τιμὴ (ὑπόληψις) ἡμῶν αὐτῶν εἶναι φυσικὴ εἰς καθὲν εὖ καὶ ἀπαραίτητος, ὅσον ἢ ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶν· ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα τοιαύτης φύσεως, ὥστε αἱ ποιότητες, ὅπως τιμῶμεν εἰς ἄλλους, ὅλαι αὐξάνουν φυσικὰ κατὰ τὴν τιμὴν εἰς τὰς ὀφθαλμύς μας, ὅποτε τὰς δεισκωμεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας. Καὶ τῶν ἄλλων κανεὶν παραῖσιμον δὲν ἔχει νὰ εἶναι ἀξίον τῆς ὑπολήψεώς μας, ἀλλὰ δὲν μᾶς παρήρησιάζεται ὑπὸ κάτω εἰς προσωπεῖον ὠραίου, ἢ ἀγαθοῦ· ἀλλὰ ὠραίου εἶναι ἐκεῖνο, ὅπως μᾶς προσφέρει μίαν

μῆς παράστασιν ἀρεσῶν, καὶ καλὸν ἐκεῖνο, ὅπῃ μᾶς ἐγείρει μίαν ἐσωτερικῶς ἀλλοίωσιν ἀρεσῶν. (Μεταφρ. Μέρος Β'. Τμήμ. Β'. Κεφ. Δ'. Ἄρθρ. Β'.) Ἄρα αἱ ὠραῖαι ποιότητες πρέπει ἕξ ἀνάγκης ὡσαύτως νὰ μᾶς προσφέρῃν παράστασιν πλέον ἀρεσῶν ὅποταν θεωρῶνται εἰς ἡμᾶς τῆς ἰδίας, ἢ ὅταν θεωρῶνται εἰς ἄλλους. Ὁμοίως αἱ λεγόμεναι καλὰ ποιότητες πρέπει νὰ μᾶς ἐγείρουν μίαν ἐσωτερικῶς ἀλλοίωσιν πλέον ἀρεσῶν, ὅποταν τὰς αἰσθανώμεθα ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐν ἑαυτοῖς, παρά ὅποταν τὰς αἰσθάνονται ἄλλοι· ἐπειδὴ εἰς τὴν ἡδονῶν, ὅπου προξενουῦν αὐτὰ κατ' ἑαυτὰς, προδίδεται ἢ ἡδονὴ τῆ αἰσθάνεσθαι τὴν κτήσιντων εἰς τὸν ἑαυτὸν μᾶς· καὶ ἀπὸ τῆς κλίσειν ὅπῃ γυνάται ἀπὸ τῆς ὑπόληψιν συζύγνυται καὶ ἐκεῖνη, ὅπῃ προέρχεται ἀπὸ τῆς ἀγάπης, ὅπῃ ἔχομεν εἰς τὰ ἐδικάμας πράγματα, καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτὰς.

Ἐκτὸς τῆς συγχύσεως, τὴν ἔστι τῆς εἰς ἐν συνελούσεως τῶν τῶν δύο παθῶν εἶναι καὶ μία ἄλλη αἰτία, ἢ ὅποια μᾶς κάμνει νὰ τιμῶμεν περισσότερο τὰ ἐδικάμας προτερήματα, παρά τὰ τῶν ἄλλων. Διὰ τὴν αἱ ποιότητες, ὅπῃ εἶναι εἰς ἡμᾶς αὐτὰς, μᾶς κάμνει νὰ αἰσθανώμεθα τὴν τιμῶντων περισσότερο, ἐπειδὴ τὰς ἔχομεν πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν· τὰς δὲ τῶν ἄλλων ἀσπλίως τὰς δοκιμάζομεν· καὶ τότε πάλιν περισσότερο ἀποτιμῶμεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τὰς ἐσωτερικὰς περιστάσεις, ὅπῃ αὐξάνειν τὴν ἐδικῶν μᾶς ἀξιώτητα, παρά εἰς τῆς ἄλλης· ἐπειδὴ εἰς ἐκεῖνης μᾶς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄγνωστοι.

Μέτριον ὅμως καὶ φορητὸν ἠθέλον εἶναι τὸ κακὸν, αὐτὰ τὰ σφάλματα τῆς φιλαυτίας περιωρίζοντο εἰς τὸ το. Αὕτη ὅμως ἐκχωρεῖ καὶ περαιτέρω, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς λόγους τὰ ἐδικάμας προτερήματα τὰ πλέον μικρότερα μᾶς κάμνει νὰ τὰ τιμῶμεν περισσότερο, παρά τὰ τῶν ἄλλων τὰ πλέον μεγαλήτερα, καὶ ὅπῃ δευτέρο ἔχομεν ἄλλο μέσον διὰ νὰ σμικρυνώμεν καὶ νὰ καταβιβάσωμεν παρακάτω ἀπὸ λόγους μᾶς τὰ προτερήματα τῶν

τῶν ἄλλων τὰ πλέον ἀξίεπαίνα, μᾶς κάμνει νὰ παρατηρῶμεν εἰς αὐτὰς προσεκτικῶς ὅλα τὰ ἐλαττώματα, ὅπῃ ἤμπορῶν κατάτινα τρόπον νὰ μειώσουσιν καὶ νὰ ἀμαυρώσῃν τὴν ἀξιοτιμὰν, καὶ μάλιστα ἐκεῖνα, ἀπὸ τὰ ὅποια ἡμεῖς εἰμεθα ἀπηλλαγμένοι, διὰ νὰ κομπάζωμεν μὲ τῆτο ὅτι εἰμεθα ἀνώτεροι ἀπὸ ἐκεῖνες τὸλάχιστον εἰς τῆτο τὸ μέρος· χωρὶς νὰ σκεπτῶμεθα πόσας, ἄλλας κακίας καὶ ἐλαττώματα ἤμπορῶμεν ἴσως νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς κατὰ μυσίαν ἄλλας τρόπους, τὰ ὅποια διὰ τὸν αὐτὸν λογαριασμόν ἤμπορῶν νὰ μᾶς κάμνῃν πολὺ κατωτέρως ἀπὸ αὐτὰς.

Συμμάχεται λοιπὸν ἐκ τούτων ὅλων, ὅτι δεῦν εἶναι σχεδὸν ἀνθρώπος εἰς τὸν κόσμον, ὁ ὅποιος νὰ μὴ προτιμᾷ κρυφίως ἐν τῇ καρδίᾳ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ ὅλης τῆς ἄλλης. Καὶ εἰς ἐμπέδωσιν τῆτος, ἅς ἐρωτηθῇ εἰς τις αὐτὸν ἤθελεν σέρξῃ μὲ τὰ σωσάτα νὰ ἀλλάξῃ τὴν ἰδίαν τὴν ὑπαρξίν μὲ ἐκεῖνης, τὰς ὁποίας μάλιστα σέβεται περὶσσότερον ἀπὸ ὅλης· κανεὶς δεῦν θέλει ὄρεθῇ πρόθυμος νὰ ὑπογραφῇ χωρὶς συστολῆς εἰς ταύτῃ τὴν σιωπήν. Καὶ ἐκεῖνοι οἱ ἴδιοι, ὅπῃ φαίνονται ὅτι δυσαρῶνται πολλὰ εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆτος, ὅπῃ φθονοῦν τὴν κατάστασιν τῶν ἄλλων, ἀφ' οὗ καταντήσῃν εἰς τῆτο, θέλῃν ἔραβηχθῇ, καὶ θέλῃν νομίσει, ὅτι κάμνῃν μίαν ἐπιβλαβὴν καὶ δυσυχὴν συμφωνίαν. Ὅποταν ἐπιθυμῶμεν νὰ εἰμεθα εἰς τὸν ἄλλον, τῆτο δεῦν εἶναι μία ὀλικὴ ἀλλαγὴ ποθεμένη παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἐπιθυμῶμεν μόνον νὰ ἀπερνῶσῃν εἰς ἄλλης ὁ ἐδικὸς μας τρόπος τῆ νοεῖν καὶ τῆ αἰσθάνεσθαι, θέλομεν μόνον νὰ δεισκάμεθα εἰς τὰς περιτάσεις τῶν, ἐπιποθεῖμεν μόνον νὰ προδέσωμεν εἰς τὴν ὑπαρξίν μας ἐκεῖνο ὅπου βλέπομεν εἰς ἄλλης, πλὴν νὰ μὴ χάσωμεν δεῦν ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅπῃ δεισκονται εἰς ἡμᾶς· μία ἀλλαγὴ ὀλόκληρος καὶ καθολικὴ θέλει μᾶς φαίνεται πάντοτε ἐπιζήμιος.

Ὅσον ὁμῶς φυσικώτερον εἶναι ἐκεῖνο τὸ σέβας, ὅπῃ αἰσθάνεται καθόλας περὶ ἑαυτῆς, μὲ τὸσον πε-

ελατοτέρα ἀκρίβεια πρέπει νὰ φυλαττώμεθα διὰ νὰ μὴ καταπέσῃ εἰς τὴν ὑπερβολὴν. Ἡ ὑπερηφανία εἶναι προσηγορικῶς θυγάτηρ τῆς ἀμαθείας· ἐπειδὴ ὁ σὺ περαιοτέρου πεπαιδευμένος καὶ πεφωτισμένος εἶναι εὖας ἀνθρώπος, ὅσον ὀρθότερα ἢμπορεῖ νὰ μετρήσῃ τὴν ἀξιότητά τε, καὶ τὴν τῶν ἄλλων· ὅσον καλλίτερα ἀνακαλύπτει τὸ διάστημα, ὅπῃ τὸν χωρίζει ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν τελειότητα· ὅσον καλλίτερα ἰξοῦρει νὰ διακρίνη ἐκεῖνα τὰ ἐλαττώματα, ὅπῃ τὸν ἀναγκάζει νὰ ταπεινῶται· ἐχρειαζέτο ἡ σοφία τοῦ Σωκράτους διὰ νὰ προφέρῃ ἐκεῖνῳ τὴν εἰλικρινῆ ὁμολογίαν, ἡ ὁποία τὸν τρέφει ὅσον „ εὖ οἶδα, ὅτι εὖ οἶδα“. Ἐξ ἐναντίας εὖας ἀπαιδευτός ἢ ἐφιμυθισμένος μόνον μετὰ μίαν ἐπιπόλαιον μάθησιν, εὖας ὅπῃ δὲ ἰξοῦρει εὖας πῶς ἐκτείνονται τὰ ὄρια τῆς ἀνθρώπινης γνώσεως, καὶ ὅσον αὐτὸς εἶναι μεμακρυσμένος ἀπ' αὐτὰ, εὖας ὅπῃ δὲ βλέπει ὅσον διάστημα τὸν ἀπέρασεν ἄλλοι εἰς τὸ ἴδιον σάδιον ὅπῃ ἔχει, εὖας τοιοῦτος ἀνθρώπος μόνος ἢμπορεῖ εὐκόλῃ νὰ δάσῃ χάρις εἰς τὴν ὑπερηφανίαν (1). Ἀρχίζει εὖαστε νὰ φαίνεται εἴτ' εὖας νὰ φυζόνη καὶ εἰς τοὺς μεγάλους ἀνδρας, πλὴν τὰ τοιαῦτα παραδείγματα εἶναι σπανία· καὶ οἱ τοιοῦτοι ὄντες μεγάλοι εἰς κάθε ἄλλο πρᾶγμα, εἰς τὸτο βέβαια εἶναι μικρότατοι· ἐπειδὴ δὲ γνώριζεν, ὅτι ἡ ὑπερηφανία, διὰ τῆς ὁποίας εὖασχάζονται νὰ ὑπερυψωθῶν, πῶς συλωθεῖ ἐξ ἐναντίας εἰς τὴν κλάσιν τῶν πλέον χυδαιστέρων ἀνθρώπων (2).

Καὶ

(1) Οἱ κενοὶ ἐσάχῃες, ἔλεγεν ὁ Πλάτων, εἶναι ἐκείνοι, ὅπῃ ἀεμπόνοται περαιοτέρου εἰς σὰ αὐτῶν „ οἱ μὲν αὐτῶν γεωργοί, φησὶ, τῶν σπαχέων ἡδίων ὀρώσῃ σὰς κεκλιμένους καὶ ἰσίουσας ἐπὶ τῆς γῆς· σὰς δ' ὑπὸ κεφάλῃσιν αἰρομένους αὐτῶν, κενὸς ἢγνῆται καὶ ἀλαζόνας. (Ἐν τῷ περὶ πῶς αὐτῶν αἰσθησῶν ἐκτείνονται ἀπὸ ἀρετῆς.)

(2) Ὅσον ἀμείστος εἶ, ὅσον εὖας ταπεινὸν λέγει ὁ Κρίτωνος καὶ ἡ Κρίτωνος.